

Anne-Mari Koivisto

Nauru ja huumori ilmaisun välineenä

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Teatteri-ilmaisun ohjaaja

Esittävän taiteen koulutusohjelma

Opinnäytetyö

13.2.2013

Tekijä Otsikko Sivumäärä Aika	Anne-Mari Koivisto Nauru ja huumori ilmaisun välineenä 32 sivua 13.2.2013
Tutkinto	Teatteri-ilmaisun ohjaaja
Koulutusohjelma	Esittävä taide
Suuntautumisvaihtoehto	Teatteritoiminnan koulutusohjelma
Ohjaaja	Lehtori Meri Nenonen
<p>Opinnäytetyö tarkastelee huumoria ja naurua aivan sen alkukantaisista käsitteistä aina fysiologisiin vaikutuksiin asti. Huumorin ja naurun vaikutuksia tullaan tarkastelemaan näyttelijäntyöhön sekä teatteri-ilmaisun ohjaajan ammattiin liittyen. Huumorilla pystymme vaikuttamaan ympäristöömme sekä positiivisella tavalla opettamaan ja ohjamaan ryhmää. Työssä käsitellään myös huumorin ja naurun vastapuolta eli pelkoa ja jännitystä esiintyjän näkökulmasta.</p> <p>Työn alkupuolella määritellään huumorin monimuotoisia termejä selventäen, mitä ne todellisuudessa tarkoittavat. Lisäksi tekstissä käsitellään naurun fysiologisia vaikutuksia sekä sen yhteisöllistä ja moraalista puolta. Lopuksi kerrotaan kirjoittajan omista kokemuksista näyttelijän ja ohjaajan näkökulmasta sekä komiikan käytön haastavuudesta.</p> <p>Huumoria on tutkittu paljon vuosien saatossa, ja lähdemateriaaleista on kerätty kasaan tiivis paketti. Työn tukena käytetään aiheesta tehtyjä tutkimuksia ja kirjallisuutta, sekä kirjoittajan omia oppimispäiväkirjoja ja käytännön kokemuksia.</p> <p>Tämän työn tarkoitus on tuoda esille huumorin käytön hyvät sekä haastavat puolet. Toivottavaa on, että työn avulla alan ammattilaiset ymmärtäisivät, että teatteria ei tarvitse tehdä liian vakavasti. Huumori on opetuksessa vaikea laji, mutta humoristista asennetta on kuitenkin mahdollista harjoittaa ja se voi vapauttaa meidät liian vakavista arjen kahleista.</p>	
Avainsanat	Nauru, huumori, teatteri-ilmaisun ohjaaja, näyttelijä

Author Title Number of Pages Date	Anne-Mari Koivisto Laughter and humor as a form of expression 32 pages 13 March 2013
Degree	Bachelor of Arts
Degree Programme	Performing Arts
Specialisation option	Theater Instructor
Instructor	Meri Nenonen, Lecturer
<p>The thesis examines humor and laughter at its very primitive concepts always to physiological effects as well as what it can bring to actor's and drama instructor's profession. With humor we are able to influence our environment as well as have a positive effect in teaching and guiding a group. This work will also looks over humor's and laughter's opposite; fear and excitement from the performer's point of view.</p> <p>At the beginning work defines humor's complexed terms and clarifies what they really mean. Also text addresses the physiological effects of laughter and also the moral and community side of it. It ends with the author's own experiences from actors and directors perspective and the challenge what the use of comedy can bring.</p> <p>Humor has been studied extensively over the years and from the source materials the author has collected together a compact package. In support of the work author has used studies and literature of the subject as well as her own learning diaries and practical experiences.</p> <p>This work aims to highlight the good effects of using humor, but also the challenging half of it. It is hoped that the work will help theatre professionals to understand that theatre doesn't have to be done so seriously. Humor is a difficult method in teaching but however humorous attitude is possible to learn and it can free us from the everyday shackles of life being too serious.</p>	
Keywords	Laughter, humor, theater instructor, actor

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Huumori	2
2.1	Huumorin teorioita	3
2.2	Huumorintajun kehitys	4
2.2.1	Huumori ja sukupuoli	6
2.2.2	Huumori minussa	7
3	Nauru	9
3.1	Naurun fysiologia	9
3.2	Naurunpiiri	11
3.3	Yhteisöllinen nauru	12
3.4	Nauru ja moraali	13
4	Nauru ja huumori; sinuiksi epäonnistumisen kanssa.	14
4.1	Koomisen arvoasetelma	15
4.2	Objektina näyttelijä	16
4.3	Objektina ohjaaja	19
4.4	Objektina opettaja	20
5	Huumori ja nauru teatteri-ilmaisun ohjaajan työvälteenä	22
5.1	Huumorinkäyttö teatteri-ilmaisun ohjaajan asemassa	22
5.2	Huumori teatteri-ilmaisun ohjaajan viestinnässä	24
6	Lopuksi	25
	Lähteet	27

1 Johdanto

Opinnäytetyöni aihe on huumori ja nauru ohjaajantyön välineenä. Työssäni tarkastelen, mitä mahdollisuuksia huumorilla on ammattini kannalta ja miten sitä voi hyödyntää teatteri-ilmaisun ohjaajan työssä. Omien kokemusteni rinnalla käytän lähdeaineistoista löytynyttä materiaalia. Tulen paneutumaan huumorinkäytön vaikutuksiin ja mahdollisuuksiin sekä siihen, mitä hyvää tai huonoa voi se tekijässään ja ympärillään tuottaa.

Opiskelen Metropolia-ammattikorkeakoulussa viidettä vuotta ja mielestäni en ole saanut koulussani tarpeeksi mahdollisuuksia harjoittaa itse ryhmän ohjaamista. Opinnäytetyössäni käyn läpi minuun jollain tavalla vaikuttaneita ohjaajia ja sitä, minkälaiseksi ohjaajaksi itse haluaisin tulla. Itse pidän elämässä naurua ja huumoria tärkeässä asemassa enkä halua ottaa asioita liian vakavasti. Vaikka en vielä tiedä mihin tulevaisuuteni johtaa työni puolesta, niin toivon että tämä työ selkeyttää minulle sitä, mitä asioita teatteri-ilmaisun ohjaajan ammatissa arvostan ja mitä haluan vaalia omassa työssäni.

Syy miksi halusin tehdä opinnäytetyöni tästä aiheesta oli, että meillä on mielestäni mahdollisuus omassa ammatissamme vaikuttaa yhteisöissä positiivisella ja humoristisella tavalla. Meillä on keinoja auttaa opettajia tekemään opetuksesta mielenkiintoisempaa ja parantaa työyhteisöiden ilmapiiriä. Keinoja on monia, ja huumori ei todellakaan ole niistä helpoin. Tutkin työssäni, millä tavalla ohjaajalla on valta vaikuttaa ryhmäänsä ja saako kaikelle nauraa. Onko naurulla moraalialia, ja mitä vaikutuksia sillä on ryhmässä tai sen ulkopuolella?

Huumorista, naurusta, vitseistä ja komediasta on tehty useita teoksia. Sitä on tutkittu historiallisesti, filosofisesti ja psykologisesti. Käyn läpi eri huumorin teorioita aina naurun fysiologisiin vaikutuksiin asti. Naurulla ja huumorilla on meihin positiivisia vaikutuksia, mutta väärin käytettynä se näyttää meissä huonon ja ajattelemattoman puolemme. Kaikilla asioilla on aina kaksi puolta, ja pidän tärkeänä tuoda opinnäytetyössäni ne molemmat esille. Tahdon kuitenkin puhua sallivan huumorin puolesta, sillä nauru on ase toivottomuutta vastaan ja se voi vapauttaa meidät liian todellisen ja vakavan elämän kahleista.

2 Huumori

Tutkimani käsitteet ovat hyvin monimuotoisia, ja siksi selvennän, mitä kyseiset termit todellisuudessa tarkoittavat. Ne usein myös rinnastetaan toisiinsa, ja niitä käytetään puheessa miten ihmiset parhaaksi näkevät. Tämä on mielestäni hyvin ymmärrettävää ja teen näin itsekkin, mutta työni selkeyden kannalta avaan niitä hieman.

Huumorista puhuttaessa puhutaan usein huumorintajusta. Ja huumorintajuisen sanan vastakohtana voimme taas pitää tosikkoja. Huumori on yksi viestinnän muodoistamme, ja sen tarkoitus on purkaa jännitystä sekä naurattaa. Huumorin eri muotoja on monia erilaisia esimerkiksi alapäähuumorista satiiriin. Huumori on miellyttävä tapa käsitellä pelkoja ja ahdistavia asioita aina tiettyyn rajaan asti. Huumoria käytetään myös teatterissa. Humoristiseksi näytelmäksi kutsutaan komediaa, jonka vastakohta on tragedia, mutta tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö komediassa voisi olla vakava aihe. Huumorintaju taas viittaa tekijään ja vastaanottajaan ja merkitsee molempien kohdalla suunnitelleen samaa: kykyä punnita mikä on hauskaa, mikä hyvää ja mikä huonoa huumoria. Huumorintajua voidaan kehittää ja viljellä, aivan kuin makua. (Kinnunen 1994, 13.)

Termi ”koominen” on hieman vaikeammin selitettävä, sillä se taas usein rinnastetaan huumoriin tai tietynlaiseen ihmisluonteeseen. Sivistyssanakirjan mukaan koominen on hullunkurinen, hassu ja hilpeyttä herättävä. (Suomisanakirja 2013). Voimme siis niin sanotusti suomentaa termin ”sinä olet koominen” sanoin ”sinä olet naurettava”, eli koominen näyttää tai asettaa jonkin asian koomiseen eli naurettavaan valoon. Tietysti aina mukavammalta kuulostaa sanoa ”sinä olet koominen” (sillä siinä on mukavampi sävy) kuin sanoa ”olet naurettava” - joka voidaan usein ymmärtää negatiivissävytteisenä. Aarne Kinnunen nitoo termien yhteyden näin:

Voi olla naurua ilman komiikkaa, komiikkaa ilman huumoria ja komiikkaa ilman naurua – yhdistelmät ovat vapaat ja enimmäkseen rajattomat, harvoin on loogisia kytkentöjä. Niitä näyttäisi nivoutuvan ainoastaan huumorin ja komiikan välille: huumoria ei voi olla ilman koomista. (Kinnunen 1994, 11.)

Nauru on fysiologinen reaktiomme näille koomisille ja humoristisille vitseille ja tapahtumille. Nauru saattaa kuitenkin myös purkautua jännittävässä tilanteissa ja silloin kun haluamme antaa itsestämme miellyttävän vaikutelman. Nauru merkitsee milloin mitään: hohotusta ja hahatusta, kikatusta ja kaakatusta, mutta myös aivan äänetöntä reak-

tiota, yhteyttä jossa vain huomataan jokin asiantila, merkkejä tai vain jonkun koomiseksi näyttämistä, ilman mitään fyysistä naurua (Kinnunen 1994, 13).

Tulen käyttämään tulevissa luvuissani näitä kolmea päätermiä, jossain tilanteessa ehkä jopa täysin mielivaltaisesti.

2.1 Huumorin teorioita

Yleisin oletus on, että komiikassa on kyse inkongruenssista, yhteensoveltumattomuudesta, tai degradaatiosta, arvonalennuksesta, tai toistosta, mekaanisen ja elävän yhteisilmenemästä tai karnevalisoinnista. (Kinnunen 1994, 17.)

Erilaisia teorioita huumorista ja sen vaikutuksista on tutkittu jo pitkään. Teorioita on useita, ja niistä tunnetuimpina pidetään ylemmyys-, psykologinen vastakohta- ja huojennusteoriaa. Platon ja Aristoteles pohtivat omana aikanaan huumorin teorioita, ja heidän teoriasuuntauksensa mukaan keskeistä huumorissa oli ylemmydentunto. Ylemmydentunnossa ihminen näkee itsensä ylempänä kuin muut ja tuntee tämän takia mielihyvää. Yleensä ylemmydentunteessa on kyse myös arvoasetelmista ja statuksesta. Ylemmydentunto huumorissa läheneekin jo hyvin paljon vahingoniloa. (Järvelä, Keinänen, Nuutinen & Savolainen 2004, 8.) Vahingonilosta puhuessa voimme myös mainita mustan huumorin, jossa normaalisti vakavina ja traagisina pidettyjä asioita käsitellään humoristisesti tai satiirisesti.

Degrataatiota käytetään usein komedioissa, joissa juurikin ylemmydentunteva ihminen tiputetaan alas korkeuksistaan. Degrataatiolla tarkoitetaan arvon alennusta. Hauskaksi degrataation tekee, jos ylemmän statuksen omaava henkilö saadaan alempiarvoiseksi tai jos traagisesta tulee koominen. Ja statuksessa on kyse siitä miten henkilö on suhteessa muihin ihmisiin, onko hän dominoiva vai alentuva. Ylemmän arvon omaavasta henkilöstä tulee alempiarvoinen, inhimillinen ja näin myös koominen. Ja muistakaamme, että degrataatio ei siis toimi silloin jos hahmo tai kohde on jo alempiarvoinen. Eihän kukaan nauraisi talvella jäälle liukastuvalle hauralle vanhukselle tai suloiselle taa-perolle joka satuttaisi itsensä?

Seuraava teoria huumorista on yleensä freudilaisten psykologien suosima huojennusteoria, jonka mukaan huumori vapauttaa energiaamme, lievittää stressiä ja tuottaa helpotuksen tunteen. Naurun ja huumorin terveydelliset vaikutukset tulevat esille juurikin tämän teorian kautta. Yhdessä nauraminen ja yhteinen humoristinen kokemus johtaa

usein fyysisen voinnin parantumiseen, tilanteen rentoutumiseen ja yleiseen hyvään oloon. Nämä teoriat keskittyvät ihmisen psykologisen hyödyn tarkasteluun. (Järvelä ym. 2004, 8.)

Inkongruenssiteoriassa taas tarkastellaan mistä huumori syntyy ja mitkä ovat huumorin toimimisen ehtoja. Teorian mukaan meitä naurattaa yhtä aikaa havaitsemamme yhteensopimattomat elementit. (Laes 1998, 57; Järvelän ym. 2004, 7 mukaan.) Esimerkiksi karhu vessassa on inkongruentti havainto, mutta tilanne ei yhtään naurata jos joudumme vessaan karhun kanssa. Inkongruenssi ei siis vain ainoastaan naurata vaan se voi myös vihastuttaa tai pelästyttää, joten tämäkin teoria saattaa olla liian yleismaallinen. Tässä piilee huumoriteorioiden ongelmallisuus. Esimerkiksi huumorin ongelman määrittely onkin se, että ihmiset nauravat hyvin monissa eri tilanteissa: joutessaan vaaraan, hämmentyessään, kutitettaessa ja onnistuttuaan ongelmanratkaisussa. Hänen mielestään huumorin ytimen löytääkin tutkimalla naurattavien tilanteiden yksityiskohtia. (Morreal 1987, 130–131; Järvelän ym. 2004, 8–9 mukaan.)

2.2 Huumorintajun kehitys

Naurututkimuksen uranuurtaja Paul McGhee sanoo, että vauvalla hymy tai ehkä ennemminkin virnistys ilmaantuu jo noin ensimmäisen- tai ensimmäisen neljän kuukauden aikana, kun hän näkee äidin, isän tai muun tutun kasvot. Tämä on ensimmäinen merkki henkisestä kehityksestämme. Tähän mennessä lapsi oppii myös äänteleämään ja nauru kehittyy yleensä noin 4–5 kuukauden ikään mennessä. (McGhee 1997, 8; Järvelän ym. 2004 mukaan.)

Toisen elinvuoden aikana lapselle kehittyy niin kutsuttu aktiivinen huumori. Ihmisaivot alkavat muodostaa ensikerran abstrakteja symboleja. Lapsen huumorintaju alkaa kehittyä ja tietynlainen irrationaalisuus alkaa kuulua lapsen leikkiin. Seuraavaksi lapsi alkaa oppia yhdistämään symboleihin myös ominaisuuksia. Kun liittää koiran kuvaan sanat ”miau miau” voi tämä olla lapsesta hillittömän hauskaa. Tämän kaltaista vääristelyä he eivät ole aiemmin käsittäneet. (McGhee 1997, 8; Järvelän ym. 2004 mukaan.) Lapsi on jo alkanut rakentamaan kuvaa siitä, miten asiat ovat hänen odotustensa ja käsitystensä mukaan. Tämän alkavan maailmankuvan hahmottamisen mukaan lapsi nauttii pelleilyihin ja sanaleikkeihin sisältyvistä ristiriitaisuuksista.

Esikouluikäisen lapsen huumorintajulle läheisintä on leikkiminen, tekeminen ja esineet. Kokemusten myötä lapsen sosiaalinen älykkyys kehittyy ja näin opimme ymmärtämään tilannehumoria. Tässä ikävaiheessa aikuiset harvemmin enää ymmärtävät miksi lapsi nauraa, sillä esim. jännityskin voi saada lapsessa aikaan naurunpyrähdyksiä. Viiden vuoden iässä lapsen huumori alkaa myös syntyä vanhempien ja auktoriteettien suuruudesta, voimasta ja etuoikeuksista. Lapsi alkaa tekemään enemmän vitsejä aikuisten virheistä ja yrittää saada heidät kiinni hassuista sanoista ja kommenteista. Lapset kokelevat tällä auktoriteettiensa sietokyvyn rajoja ja rakentavat myös näin omaa maailmankuvaansa. (Wolfenstein 1978, 46–47; Järvelän ym. 2004 mukaan.)

Kouluiässä leikit ja arvoitukset ovat vielä suuressa arvossa, mutta lapsi alkaa pikkuhiljaa ymmärtämään vitsien ja arvoitusten kaksoismerkityksiä. Esimerkki: Äiti kysyy risutiäisissä sedältään ”Kumman näköinen lapsi on” ja setä vastaa ”Tiedän”. Tämä fonologinen moniselitteisyys tarkoittaa, että sana tai lause voidaan ymmärtää kahdella eri tavalla. Tämänkaltaista huumoria ymmärrämme vasta 11–12-vuotiaana. Tässä iässä alamme myös huomaamaan huumorin syntymisen täysin spontaanisti. Kasvaessamme alamme myös tajuamaan kuinka ihmisten käytös ja persoonallisuus voi olla heidän tietämättään huvittavaa. Konkreettinenkin huumori naurattaa meitä edelleen, sillä tämä huumori kehittyy aina aikuisikään asti. (McGhee 1979, 134–138; Järvelä ym. 2004 mukaan.)

Viimeistään neljäänkymmeneen ikävuoteen mentäessä suurin osa meistä on jo vakaavoitunut. Aikuinen nauraa päivässä keskimäärin noin 15 kertaa, kun naurukouluttaja Vesa Karvisen mukaan 6–vuotias voi nauraa jopa 300 kertaa päivässä. Huumorimme on jo siis kehittynyt niin pitkälle, ettei enää leikit ja sananmuunnokset kutkuttele. Kyseinen tulos sai minut hieman masentumaan, mutta onneksi Henri Bergson valoi minuun uutta uskoa kertoessaan kirjassaan *Nauru* seuraavasti:

Suhtaudumme liian usein mielihyvän ja tuskan tunteisiin ikään kuin ne olisivat aikuisiällä syntyneitä, eikä niillä olisi omaa menneisyyttä. Olemme varsinkin liian usein tietämättömiä siitä, että suurimpaan osaan ilontunteitamme liittyy – niin sanoakseni – lapsellinen aines. Jos tutkisimme nykyisiä mielihyvän hetkiämme lähemmin, kuinka moni niistä osoittautuisikaan pelkiksi muistoiksi koetuista mielihyvän hetkistä! Mitä jäisi jäljelle monista tunteistamme, jos poistaisimme niistä kaiken sen, mikä on mieleen palautettavaa? Kukaties alamme hylkiä uutta ja tuoretta iloa jostakin tietystä iästä lähtien, ja kukaties aikuisen ihanimmat kokemukset ovatkin vain henkiin heränneitä lapsuudessa koettuja tunteita, yhä harvemmin ilmestyviä tuoksuvia tuulahduksia yhä kaukaisemmasta menneisyydestä? Vastaisimmepa tuohon yleisluotoiseen kysymykseen miten tahansa, yksi asia on varma: lapsen leikeistä saama mielihyvä on aina yhteydessä aikuisen vastaavaan mieli-

hyvään. Sillä komedia on todellakin leikkiä, joka jäljittelee elämää. (Bergson 1994, 51–52.)

2.2.1 Huumori ja sukupuoli

En ole löytänyt lähdemateriaaleistani minkään näköistä yleistä tutkimusta siitä, onko lapsen kehitysvaiheessa sukupuolella merkitystä mille asioille lapsi nauraa tai nauraa-ko esimerkiksi tyttölapset enemmän kuin pojat. Uskon, että vasta siinä vaiheessa kun lapselle alkaa kehittyä huumorintajua eli noin 3–4-vuotiaana alkaa myös sukupuoliset erot näkyä. Esikouluikässä huumori on varmasti jo hyvinkin erilaista tyttöjen ja poikien välillä. Jos tarkastelemme poikien leikkejä, kuten pyssy- ja sotaleikit, voimme mielestäni myös olettaa, että poikien huumori on rajumpaa kuin tyttöjen. Työille taas on jo voitu asettaa tietynlaisia sosiaalisia esimerkkejä siitä mille saa nauraa ja mille ei. Näitä käytösmalleja on viljelty jo aikojen alussa kulttuurihistoriassamme ja naurukouluttaja Vesa Karvinen sanookin:

Kasvuympäristömme vaikuttaa paitsi nauruherkkyyteen, myös huumorintajuun ja siihen, mille sopii nauraa ja mille ei. Historiamme tuntee käytösoppaita, jossa hienoja naisia kiellettiin nauramasta julkisesti niin, että hampaat näkyvät. Naurua pidettiin silloin sopimattomana ja rahvaanomaisena käytöksenä. (Nicehouse Oy 2012.)

Tiede-lehden 7/2000 julkaisun mukaan naiset kuitenkin nauravat useammin kuin miehet. Useimmiten myös miehet ovat naurun tuottajia ja naiset naurajia. Marylandin yliopiston professori Robert Provine on tutkinut puhujien ja kuuntelijoiden käyttäytymistä. Tutkimuksissa on käynyt ilmi, että miespuhujien jutuille nauretaan enemmän kuin naispuhujille. Provinen mukaan yleensä myös itse puhuja nauraa enemmän kuin kuuntelija ja tässäkin tilanteessa naispuhujat nauravat 127 prosenttia enemmän kuin miehet. (Heikkinen 2000.)

Kirjailija, jounalisti Christopher Hitchensin ajatusten mukaan naiset eivät vain yksinkertaisesti ole hauskoja. Hänen selityksensä ajatukselle on, että naisilla ei ole siihen evolutiivista tarvetta. Miesten kilpaillessa johtajuudesta huumorista on suuri etu kontrolloida ympäröiviä ihmisiä väkivallattomasti. Naisille taas on kehittynyt tarve tulla nopeasti toimeen sosiaalisissa tilanteissa, ja huumori on heille enemmänkin yhdessä nauramista.

Jos Christopher Hitchensin väittämiin on uskominen, voi ajatella, että kova on komeidien rooli ja suhtaudunkin kyseiseen väittämään varauksella. Kukapa ei tietäisi, että suuremmissa ryhmässä kertoessasi tarinaa sinuun kiinnitetään enemmän huomiota jos otat tilanteen haltuun murjaisemalla ensin aivan mielettömän vitsin. Itsessäni pystyn hyvinkin tunnistamaan tilanteen, että suuremmissa porukassa en ole ensimmäisenä heittäessä huulta vaan kuuntelemassa ja nauramassa mukana. Mielestäni kuitenkin tämänkaltaiseen sukupuolierittelyyn on vuosiemme varrella tullut muutoksia. Naiset ovat avoimempia itsensä ja oman huumorinsa suhteen, mitä jossain ympäristössä saatetaan edelleen paheksua, mutta mielestäni naiset naurattavat yhtä paljon kuin miehetkin. Ovathan tämän asian jo todistaneet aikamme komeidit. Aarne Kinnunen kirjoittaa huumorintajusta kirjassaan *Huumorin ja koomisen keskeneräinen kysymys* seuraavasti:

Pelkän synnynnäisen huumorintajun varassa ei kukaan voi ymmärtää kaikkia komiikan ja huumorin ilmenemisiä. Ihminen tarvitsee pitkää kokemusta, jopa koulutusta, ennakkoluulottomuutta, halua katsella ympärilleen, uteliaisuutta tutustua uusiin asioihin, puhumattakaan lukemisesta, mutta myös ja eritoten herkkyyttä ja pitkämielisyyttä, vivahteiden tajua ihmisten välisissä kontakteissa ja kontaktien muutosten näkemisissä. Komiikan alkeiden ymmärtäminen ei ole vaikeata, mutta huipun omaksuminen on. (Kinnunen 1994, 11.)

Oli asia niin tai näin, naurun ja huumorin tarkoitus on kuitenkin sitoa sukupuolesta riippumatta meitä yhteen. Etologi, psykologian apulaisprofessori Glen Weisfeldin ja professori Richard Alexanderin mukaan naurun ja vitsien perimmäinen syy on suvun jatkaminen. Weisfeldin mukaan tämä kertoo, miksi vitsejä ylipäätään kerrotaan. Vitsit, jotka yleensä sisältävät jonkinlaisen mokan tai nolon tilanteen, viestimme kuulijalle miten ei pitäisi toimia, ja tällöin vitsin kertoja saa palkkiokseen naurun. Kertojasta saadaan hyvä ja miellyttävä kuva, jolloin hän saa kutsuja tilaisuuksiin, joissa tapaa mahdollisia puolisoehdokkaita. Professori Alexanderin esimerkki on hieman yksiselitteisempi ja hänen mielestään huumori on tapa osoittaa sosiaalista paremmuutta ja siten on merkityksellinen kumppanimarkkinoilla. (Heikkinen 2000.)

2.2.2 Huumori minussa

Pidän omaa huumorintajuani kohtalaisen ronskina ja paikka paikoin hyvinkin mustana. Se huumori, joka minua eniten naurattaa ja josta itse pidän, ei ole uusien ihmisten ympäröimänä kovinkaan suotavaa. Pystyn tunnistamaan ne tilanteet joissa mieluummin

olen hiljaa ja vain kuuntelen ja hymyilen muiden vitseille. Pidättäydyn heittävästä omiani, sillä silloin antaisin itsestäni täysin räävittömän kuvan.

Aloin miettiä mille minä olisin viimeksi nauranut niin paljon, että vatsaani olisi sattunut ja kyyneleet olisivat tippuneet silmistäni. Mitkään teatteriesitykset, lukemani kirjat tai perinteiset vitsit harvoin saavat aikaan minussa tuollaista reaktiota. Muistin, että noin vuosi sitten äitini palautti minulle laatikon jonka oli löytänyt lapsuudenkodistani. Laatikko sisälsi nuoruusvuosieni päiväkirjoja ja yksi niistä ylsi yli muiden. Olin kirjoittanut kirjan melkein täyteen ja kirjoitukseni sijoittuivat ikävuosiin 14–18. Kun aluksi sain kirjan, mietin etten välttämättä pystyisi sitä lukemaan. Kaikki ne kirjoitukset tulisivat vain olemaan tuskaisia muistoja omista epävarmuuksista ja kasvun pyrähdyksistä. Kaikesta huolimatta luin päiväkirjan ja en ollut koskaan nauranut millekään niin paljon. Päiväkirjani oli pitkä ja siihen sisältyi tarinoita ainakin viiden vuoden verran. En kirjoittanut kirjaani läheskään joka päivä, mutta silti kaikki kirjan sisältämät henkilöt olivat ja ovat elämässäni edelleen eli eepos sisältää ainakin tällä hetkellä tietynlaisen kaaren. Mikä hienointa kirjassa oli, että tiedän miten tilanteet ovat siitä ajasta muuttuneet. Kirjoitukset käsittelivät aina suurin piirtein samaa kaavaa eli epämiellyttäviä ystävyysuhteita tai olematonta rakkauselämäni sekä yksinäisyyttä. Yksi toistuvimmista teemoistani oli kauhuskenaario, jossa edelleenkin istun vanhempieni omistaman talon alimmaisessa huoneessa, yksin. Kukaan mies ei huoli minua ja olen lihava. Vanhempani ovat ainoa seura mitä minulla tulee olemaan koko lopun elämäni ajan. Jossain kirjoituksissani oli kuukausien tai jopa vuosien taukoja, mutta silti kaikki asiat pysyivät samoina tai jopa saattoivat huonontua. Tämä aiheutti lukiessani suunnattomia naurunpurkauksia – oliko elämäni todellakin niin surkeaa, niin pitkään?

Nykyään elän hyvässä parisuhteessa, omassa kodissa, pidän vanhemmistani ja en usko olevani enää lihava. Mutta mitä jos nuo kirjat olisivat löytyneet toisenlaisessa elämäntilanteessa? Mitä jos äitini olisi tuonut kymmenen vuotta vanhat päiväkirjat heidän talonsa alakerrassa istuvalle yksinäiselle, erakoituneelle ja lihavalle minulle, olisiko silloin nauranut vedet silmissä ja vatsa kippuralla? En usko, sillä vaikka itselleen nauraminen on mielestäni rohkeutta ja sieltä löytää sen suurimman huumorin, ei aina näin voi olla. Pystyin nauramaan kirjoittamilleni asioille, koska ne olivat menneisyyttä. Ne surkeat hetket ovat jääneet muistoihin ja nauraminen niille auttaa asiassaan ymmärtämään, että sellaista on olla nuori. Jos tämä ei kerro jotain itsestäni ja huumorintajustani niin se ainakin on todistusaineisto asiasta, että tilannetta läheltä katsottuna pi-

detään tragediana, mutta kun pystyt katsomaan sitä tietyn etäisyyden päästä, tulee siitä komediaa.

Onko tämä myös todistusaineistoa väittämille, että naiset nauravat enemmän itselleen ja sosiaalisille asioille, vai kertooko tämä minusta vain sen, että olen täysin narsistinen ihmisyksilö? En pidä itseäni maailman lahjana komedialle, mutta ehkä yritän kertoa, että itseironia ja itselleen nauraminen on ainakin minulle tärkeässä asemassa. Se kertoo mielestäni ihmisyydestä ja siitä, että kaikesta kuonasta ja räävittömyydestä huolimatta asioille pitää saada ja voida nauraa.

Eli tämä ehkä vain muistutukseksi itselleni. Miksi en menisi seuraavassa uudessa tilanteessa murjaisemaan aivan räävittömän ja ällöttävän vitsin? Mitä sitten jos ihmiset pitäisivät minua outona? Saisinpahan ainakin nauraa, vaikka nauraisinkin vain itselleni. Kaikilla on lupa omaan huumorintajuunsa ja omiin vitseihin, ymmärsivät muut sitä tai ei.

3 Nauru

3.1 Naurun fysiologia

Nauraminen on fysiologisesti monimuotoinen ja laaja tapahtuma. Sillä on lyhyitä sekä pitkäkestoisia vaikutuksia elimistömme fysiologisiin järjestelmiin. Nauramisen aikana hengitys tehostuu, pulssi nopeutuu ja happea saadaan enemmän kudoksiin. Naurulla on stressiä muistuttava vaikutus, jolloin verenpaine nousee ja lihasjännitys kasvaa. Naurunpurskahduksen jälkeen stressiä muistuttavat muutokset katoavat ja jäljelle jää mukava ja miellyttävä olotila, sillä elimistöön erittyy muun muassa endorfiineja. (Vartiovaara 2006.) Naurua voimme jopa verrata urheilusuoritukseen: 20 sekunnin nauru vastaa kolmen minuutin tiivistahtista hölkkää. (Heikkinen 2000). Nauramisella on myös todistettu olevan kipua lieventäviä vaikutuksia.

Nauraessamme suupielemme nousevat ylöspäin ja hampaamme tulevat näkyviin. Iso poskipäälihas jännittyy ja silmämme siristyvät. Nauraessa pallealihaksemme työskentelee, jolloin koko elimistömme saa lisää happea. Herkullisen ja makoisan ”mahanaurun” aikana tapahtuu kaksivaiheinen rentoutumistapahtuma; nauraessamme ne lihakset

jotka eivät osallistu nauramistoimintaan rentoutuvat ja nauramisen loputtua vuorostaan työskentelevät lihakset rentoutuvat. (Vartiovaara 2006.) Brittiläinen tietokirjailija, eläintieteilijä, käyttäytymisen tutkija ja taiteilija Desmond Morris on määritellyt naurua 12 osaeleen mukaan kirjassaan *Eleet kertovat, ilmeet puhuvat* seuraavasti:

1. hohottava tai ulvova ääni
 2. suun avaaminen levälleen
 3. suupielten venyttäminen
 4. nenän rypistäminen
 5. silmien sulkeminen
 6. silmien ulkonurkkien rypistys
 7. ilon kyneleet
 8. pään heittäminen taaksepäin
 9. olkapäiden kohottaminen
 10. ruumiin hytkyminen
 11. itsensä hakkaaminen
 12. jalkojen polkeminen.
- (Morris, D. 1977, 45; Järvelä ym. 2004 mukaan.)

Kokonaisvaltainen makoisa nauru parantaa siis fyysistä vointiamme, mutta on myös tärkeässä tehtävässä ylipäättänsä hyvinvoinnin ja terveytemme kannalta. Ihminen ei voi samanaikaisesti olla masentunut, ahdistunut tai vihainen kun hän on humoristinen. Huumorin vallitessa nuo negatiiviset tunteet katoavat, ainakin hetkeksi. (Vartiovaara 2006.) Huumoria tietenkin on erilaista eli esimerkiksi vihaisille tai ahdistaville ajatuksille voi nauraa ja niistä voi vitsailla, mutta itse tunne on keskittynyt aiheen positiiviseen eikä negatiiviseen puoleen. Ironia on taas asia erikseen, sillä sen sanotaan olevan verbaalisen aggression epäsuoraa käyttämistä ja sen ymmärtäminen on monimutkainen tapahtuma. Toisilta ironiaa voidaan odottaa ja toisilta taas ei. Persoonallisuus ja tuttuus vaikuttavat myös ironisiin ilmauksiin ja niiden ymmärtämiseen. Ironiaa vältetään yleensä uusissa tuntemattomissa tilanteissa, sillä kuulijoilla voi olla vaikeuksia tunnistaa onko puhuja tosissaan vai ei. (Laes 1998, 290; Järvelä ym. 2004 mukaan.)

Tärkeää kuitenkin on, että naurua ja huumoria osaa ikävistä tunteista huolimatta käyttää ja saa niin sanotusti lomaa näistä ikävistä ajatuksista. Huumori auttaa meitä muuttamaan tapaa, joilla me tulkitsemme asioita mielessämme ja voi näin olla osa ratkaisua ongelmissemme. Huumori ja nauru edistävät myönteistä asennetta, jolloin ihminen harvemmin sairastuu avuttomuuteen ja näin osaa asettaa elämän eri ongelmat oikeisiin mittasuhteisiin. Jos pystymme näkemään omassa kurjassa tilassamme jotain hauskaa ja valoisaa, vie se jo niin sanotusti terän ongelmaltamme ja pystymme ratkomaan asioita uudessa valossa. (Vartiovaara 2006.)

Tietenkin kaikki tämä on paljon helpommin sanottu kuin tehty. Naurulla on suuri sosiaalinen vaikutelma ja naurumme on osoitus ryhmään kuulumisesta. Haluamme saada sillä hyväksyntää ja antaa itsestämme positiivisen kuvan. Ihmiset nauravat eri asioille. Jokaisella on oma huumorintajunsa, siihen vaikuttaa se millaisia olemme, mikä on sen hetkinen oloimme sekä ikä että sukupuolikin. Naurulla on suuri valta loukata ja saada ihminen tuntemaan itsensä ulkopuoliseksi juurikin erilaisuutemme takia. Naurun-alaiseksi joutuminen on jokaiselle inhottava tila ja välttelemme sitä pakkomielteisiin asti, mutta totuushan on että jokainen on sen joskus kokenut ja siitä joko selviää tai sitten ei. Ja kukapa meistä ei olisi koskaan nauranut vahingonilosta?

3.2 Naurunpiiri

Yksin ollessa harvoin nauraa, ellei katsele televisiota tai lue hauskaa kirjaa. Naurulla on aina oma objektinsa. Mille naurat? Vastaus on objekti, miksi naurat, vastaus on jälleen objekti. Objekti merkitsee jotain; ihmistä, esinettä tai asiaa ja läsnä on yleensä toinen ihminen. Minä nauran hänelle, koska hän teki noin, hän nauraa minulle, me nauramme teille, te nauratte meille. (Kinnunen 1994, 58.) Kyseessä on siis niin kutsuttu naurunpiiri. Olemme varmasti kuulleet bussissa, kun ryhmä ihmisiä naureskelee keskenään emmekä naura heidän kanssaan, sillä emme kuulu siihen seurueeseen. Samaa yhteisyyttä tapahtuu niin koululuokissa kuin teatterin katsomoissa. Silloin esimerkiksi katsomoryhmällä on oma yhteinen objektinsa eli esiintyjä tai muu lavalla tapahtuva kummellus. Eristäytyneinä emme osaisi nauttia komiikasta, vaan nauramme aina jonkin ryhmän naurua.

Vaikuttaa siltä, että nauru vaatii vastakaikua. Kuunnelkaa sitä tarkasti: se ei ole selvä, terävä, rajallinen ääni. Se pyrkii pitkittymään siirtymällä vierustoverilta toiselle; se alkaa kuin räjähdys ja jatkuu pyörteenomaisesti niin kuin ukkosen jyrinä vuoristossa. Naurun kulku ei kuitenkaan jatku rajattomasti. Se liikkuu tietyn piirin sisällä ja, olipa piiri miten suuri hyvänsä, se on kuitenkin aina yhtä suljettu. (Bergson 1994, 10.)

Miten tahansa luonnollisena ja harmittomana tapana naurua pidetäänkin, on siinä aina kyse jonkinlaisesta liitosta. Henri Bergson myös mainitsee kirjassaan, että koomisia ilmiötä on vaikea kääntää toiselle kielelle, koska ne ovat sidoksissa tietyn yhteiskunnan

tapoihin ja ajatustottumuksiin. Nauru siis vastaa tiettyjä sosiaalisia ja yhteisöllisiä tarpeitamme. (Bergson 2000, 11.)

3.3 Yhteisöllinen nauru

Yksi hienoimmista kommentteista materiaalissani oli mielestäni naurututkija Robert Provinen, joka sanoi ”*On iso ero siinä nauraako jonkun kanssa vai jollekin*”. Usein naureskelemme pomomme kanssa, mutta harva nauraa suoraan pomolle. Vaikka välillä naurumme ei olekaan tietoista, opimme kyllä ikämme myötä milloin on soveliasta nauraa ja milloin ei. Vaikka nauru onkin sosiaalisesti tärkeä tapahtuma, on sillä myös nurja puolensa.

Ottakaamme esimerkiksi aiemmin mainitsemani naurunpiirin. Mitä jos kuuluisit ja tuntisit itse nauravan seurueen, mutta et vain osaisi nauraa heidän kanssaan? Varmasti jokainen on joskus elämänsä aikana joutunut naurun, ivan tai pilkan kohteeksi. Jotkut pääsevät asian kanssa eteenpäin, mutta jollain tämänkaltainen tilanne jää kalvamaan lopun iäksi. Esimerkkinä Psykiatrian erikoislääkäri Matti Huttunen kirjoittaa Duodecimin terveyskirjan artikkelissaan, että yksi yleisimmistä aikuisiällä saatavista peloista on sosiaalisten tilanteiden pelko. Siitä kärsii jopa noin joka viides aikuisväestöstä jossain elämänsä vaiheessa. Jollain yksilöllä pelko on vähäistä ja menee ohi itsekseen kun taas toisilla tilanne voi kehittyä fobiaksi. Usein pelon tai huolen aiheen sosiaalisissa tilanteissa aiheuttaa uhka joutua naurunalaiseksi tai muiden arvosteltavaksi. Ahdistusta koetaan usein julkisissa puhetilanteissa, esiintymisissä ja haastatteluissa. Sosiaalisten tilanteiden pelko rinnastetaan usein ujouteen. (Huttunen 2011.) Itsessäni pystyn myös tunnistamaan niin kutsuttua sosiaalisten tilanteiden pelkoa, mutta en pidä uusia tilanteita ahdistavina vaan pikemminkin jännittävinä. Niin sanottu ramppikuume on myös varmasti jokaiselle esiintyjälle tuttu juttu, mutta joillain ihmisillä tämänkaltainen jännittyneisyys saattaa jopa estää normaalia kanssakäymistä. Se, syntykö tämä pelko joskus joistain koetuista epämiellyttävistä tilanteista ryhmässä tai esiintyessä, en voi sanoa varmasti, mutta uskon että kytkös siihen on hyvinkin todennäköinen.

Kinnusen mukaan sosiaalistuminen ja kasvatus ovat rakentaneet sisäämme tietyn kontrollin. Lähtiessämme ulos ihmisten pariin mietimme tarkasti mitä laitamme päällemme ja miten edustamme itseämme. Tämä tapahtuu miettimättäkin; miten on pukeutunut, miten liikkuu, puhuu ja käyttäytyy, ettei vain olisi koominen. Miten käyttäydyn, miten otan ihmisiin kontaktia, miten puhua ja keskustella, milloin nauraa ja olla naura-

matta. Ne jotka eivät näitä asioita mieti, eivät ole myöskään valinneet helppoa tietä, sillä usein nämä henkilöt ovat juurikin ryhmän ulkopuolisia. (Kinnunen 1994, 80.) Suurin osa aikuisväestöstä osaa käyttää naurua oikein. Kaikki tämä kuuluu itsestään selvään sosiaalistumisen portaisiin. Me kiitämme ja moitimme nauramalla. (Kinnunen 1994, 69.)

Kinnunen mainitsee kulttuurisidonnaisuuden eli eniten naurunalaiseksi joutumista pelkäävät japanilaiset, ranskalaiset sekä suomalaiset. Pukeutuipa miten huolellisesti tahansa, me pelkäämme silti, että meille nauretaan. Voimme joutua armottoman pilkan kohteeksi, tai vielä pahempaa, joku voi salaperäisesti hymyillä meille. Ihminen kokee tämän epämiellyttävänä ja lopulta siltä suojautuminenkin voi johtaa naurettavuuksiin. Voimme selvittää pahimmista fyysisistä sairauksista, mutta korkeintaan muuri ei voi pidätellä ivan nuolia. (Kinnunen 1994, 28.) Joten ehkä tämän takia on Aarne Kinnunen todennut seuraavasti:

Nauru on merkki paitsi siitä, mitä minä ajattelen, myös siitä millainen on kohteeksi joutunut ihminen. Sen vuoksi ei yhteisössä voi eikä saa nauraa. (Kinnunen 1994, 59.)

3.4 Nauru ja moraalit

Maailmassa on paljon toimituksia missä ei saisi nauraa esimerkiksi: hautajaiset, kuolema, pettäminen, rikokset, sairaudet yms. Tilanteita on useita, mutta kuitenkin luettelemanen asiat ovat hyvin yleisiä komedian aiheita. Aikaisemmassa kappaleessani puhuin yhteisöstämme, jossa avonaisessa tai edes suljetussa yhteisössä et ole suojassa pilkalta. Aarne Kinnunen kirjoittaa kirjassaan, että jos irvailu ja pilailu kuitenkin kiellettäisiin julkisessa mediassa, lehdistössä ja televisioissa, jota on kokeiltu jo diktatuureissa, löytäisi se kuitenkin tiensä jostain muualta. (Kinnunen 1994, 15.)

Sosiaalistunut ihminen ymmärtää heti jos hänelle nauretaan, mutta nauru saattaa olla vain tahaton ihmisen luonteeseen kuuluva reaktio toiseen. Emmekä välttämättä itse edes tiedä miksi joku naurattaa. Tahallinen nauru on tiedostettu teko, johonkin suuntautunut ja tarkoituksellinen. Tahaton nauru on taas tiedostamaton reaktio, emmekä voi tietää milloin joku reagoi naurulla, se voi tulla esille häissä kuin hautajaisissa. (Kinnunen 1994, 40).

Mikään ei sinänsä ole koomista. Kun jotakuta pilkataan tai imitoidaan, tulee hänestä silloin vasta koominen. (Kinnunen 1994, 28.) Tämänlaisen pilkan kohteeksi usein joutuvatkin kuuluisuudet ja poliitikot. Hyväksi esimerkiksi voimme myös ottaa pilapiirtäjän, joka suurentelee kaikkia vikojamme. Hän tekee vikamme koomisiksi ja siksi hänen piirroksensa naurattaa.

Me myös tiedämme milloin naurumme on osunut huonoon hetkeen. Naureskelemme ihmisille jotka kävelevät oudosti, joilla on ihmeellinen virne naamalla tai jotka puhuvat yksinään. Nauramme niin kauan, ennen kuin saamme tietää, että naurettava käytös johtuukin onnettomuuden aiheuttamasta invaliditeetista tai sairaudesta. Kinnunen sanookin, että konteksti, tieto ja näkökulma sekä luo että pyyhkii pois koomisen.

Huumorin ja komiikan edellytyksenä näyttäisi olevan ihmisen kyky tahallisiin näkemyksen vaihteluihin, hänen sosiaalisen ja kulttuurisen elämänsä liikkuvuus, mahdollisuudet mielivaltaisiin ratkaisuihin ja tekoihin sekä arvotuksiin, mahdollisuus vuoroittain täyteen anarkiaan ja tiukkaan järjestykseen. Komiikka on silloin estämätöntä, eikä siltä voi suojautua. (Kinnunen 1994, 32.)

Invalidille tai muuten koomisen näköiselle henkilölle nauraminen tuo esiin ihmisten julmuuden ja kypsymättömyyden. Moraalimme saattaa joskus olla hukassa, mutta naurulla on myös se parantava ja etäännyttävä voima. Nauru ja hymyily ovat käytöskävoja, jolla pidetään yllä miellyttäviä kontakteja vaikeissakin oloissa. Nauramisen kieltäminen on jo itsessään suora tie nauramiseen, sopimattomillekin asioille. Aarne Kinnunen mainitseekin; huumori ja komiikka on levinnyt kaikkialle ihmisen mukana. Mikään ei näytä ihmistä oikeassa karvassaan kuin se, että hänet asetetaan koomisen valoon. Maailmassamme tulee aina olemaan ja on aina ollut humoristeja ja kuva ihmisestä jäisi vajaan, ellemmme tietäisi hänen koomista laitaansa. (Kinnunen 1994, 9.) Mielestäni naurulla eikä komiikalla tarvitse olla moraalialia, kunhan se on ihmisellä itsellä.

4 Nauru ja huumori; sinuiksi epäonnistumisen kanssa.

Jokainenhan varmasti tunnistaa tilanteen, kun yrittää olla hauska. Heität parhaimmat vitsisi, ilmeesi, tarinasi ja kaskusi, mutta ponnisteluistasi huolimatta kukaan ei vain naura. Kaikki vain katsovat sinua oudosti, heinäsirokot sirittävät taustalla ja aavikolta tuttu heinäpallo vierii ohitsenne kunnes joku kääntää keskustelun johonkin muuhun aiheeseen. Ainakin minulle tilanne on tuttu ja hyvin kiusallinen. Huumorissa on hienon hieno

ero, milloin joku on hauskaa ja milloin ei. Useimmiten sanotaankin, että komiikka on tiedostamatonta.

Niin kuin aikaisemmassa kappaleessani mainitsin, naurulla ja sen tuottamisella täytyy olla objekti. Kyseessä voi olla tahatonta tai tarkoituksellista komiikkaa. Tahattomia koomikoita ovat yleensä lapset ja eläimet, kun taas tarkoituksellisia ovat puhujat, laulajat, pelleilijät tai jopa täysin vasten tahtoaan tavallinen kadun tallaaja. Naurattamisessa, naurunalaiseksi joutumisessa ja epäonnistumisessa lieneekin jokaisen ”esiintyjän” pelko. Tässä kappaleessa käyn enemmän läpi koomisuuden objekteja ja arvoasetelmia. Näyttelijänä kuin ohjaajanakin olen mielestäni tietoisesti objektina naurulle. Mitä tämä huomion keskipisteenä oleminen silloin minussa tuottaakaan, on mielestäni kaikkea muuta kuin koomista.

4.1 Koomisen arvoasetelma

Huumori ja koomisuus nähdään usein hauskuuttamisena ja huvittamisena. Sitähän se myös totta kai onkin, mutta pystymme näkemään komiikkaa missä vain haluamme, kuten eläimissä, luonnossa ja tahattomissa tilanteissa. Aarne Kinnusen mukaan komiikka voi olla myös tahatonta ja spontaania, kuten esimerkiksi lapset ja eläimet. Chaplin tai Uuno Turhapuro ovat taas tieteen tahtoen koomisia. Tahatonta emme voi arvostella, kun taas tahallista voimme. Tahaton komiikka ei ole suoritus, niin kuin tahallinen kommentti tai humoristinen teko. Positiivinen nauru hersyää, kun katsomme lapsia tai kissanpentujen somaa telmimistä, joissa sattuu meidän silmissämme kaikennäköisiä hupaisia kommelluksia. Emme arvostele tätä kissojen ja lasten telmimistä, mutta kun jokin tehdään koomiseksi, suoritamme tekijästä arvoasetelman. (Kinnunen 1994, 64–65.) Tämä arvoasetelma vallitsee niin teatterissa tekijän ja katsojan -kuin ohjaajan ja oppilaidenkin kesken.

Kinnunen sanoo, että tilannekomiikka ja huumori kuuluvat olennaisena osana elämäämme, se ei tarvitse ponnisteluja tai suurempaa ajatteluprosessia. Se on luonnollista kieltä millä kommunikoimme ja on yhteistyössämme merkittävää. Pystymme näkemään komiikkaa luonnossa ja jopa elektroniikassa vain siksi, että ne tuovat mieleemme inhimillisyyden. (Kinnunen 1994, 33.)

Arjessa ei tarvitse olla koomikko tai humoristi, kunhan vain sanoo sopivan lauseen oikeassa tilanteessa, nauraa silloin kun tahtoo tai kun ei voi olla nauramatta. Kuitenkin kaikki inhimillisessä elämässämme tapahtuvat tilanteet voidaan tehdä teatteriksi.

Tehdä parodiaa, pilkata, irvailla, sepittää pilkkalaulu, naureskella, nauraa hohottaa, naljailia – hyvällä lapsella on monta nimeä; kaikki viittaavat tahalliseen tekemiseen. Jotain on tehtävä, jotta inhimillinen prosessi, olipa se teko tai tapahtuma tulisi koomiseksi (ja minä tekijä voisin olla humoristi). Toisin silmin katsottuna: jos ja kun näemme jonkun ihmisen teon, voimme ajatella, että tuo on olematta koominen vain siksi, että kukaan ei ole tehnyt sitä koomiseksi. Tekemällä saamme sen naurettavaksi. Ja miksi en tekisi, houkutus on liian voimakas. (Kinnunen 1994, 26).

Kinnusen mukaan tahallinen komiikka ja huumori ovat tekoja joissa tekijän asema nousee keskeiseksi. Tekemistä, toimintaa ja tekijää voidaan tällöin myös analysoida. Tällöin tekijälle sekä kuulijalle tai kokijalle syntyy tietynlainen arvoasetelma, jossa arvostemme komiikkaa objektiivisesti joko hyvänä tai huonona.

4.2 Objektina näyttelijä

Muistan ikuisesti tilanteen, kun Teatterikorkeakoulun pääsykokeissa sain yllättäen tehtäväkseni saada raadin nauramaan. En edes pystynyt keksimään tilanteessa minkäänlaista vitsiä vaan taisin alkaa esittämään jotain omituista hedelmää ja puhumaan oudosti. Kukaan ei nauranut ja itsekin olin täysin hämmentynyt esitykseni huonosta laadusta.

Teatterissa tahallisessa komiikassa kaikki keinot ovat käytössämme, mutta Aarne Kinnunen kuitenkin muistuttaa, että mitä vähemmällä komiikka syntyy ja saa kuuntelijan nauramaan, niin sitä suuremmat mahdollisuudet ovat vaihteluun ja sitä laajemmat alueet ovat käytössäsi. Pienin mahdollinen teko tai siirto voi tuottaa suunnattomasti hupia. Komiikan tekemisessä varminta onkin luopua sen yrittämisestä. (Kinnunen 1994, 83–84.)

Mielestäni pahinta, joka varmasti tappaa näyttelijän luovuuden ja varmuuden itseensä, on pakottaminen hauskuuteen. Itse olen harrastanut teatteria pienestä pitäen ja tiedän, että parhaimmillani olen esimerkiksi improvisaatioharjoituksissa. Yleensä myös näissä harjoitteissa yleisössä tai kanssänäyttelijöistä hersyää spontaani naurunremakka. Improvisaatiolla tarkoitetaan ennalta suunnittelematonta kohtausta tai sketsiä. Yleensä improvisaatioharjoitteissa hahmoille annetaan roolit ja mahdollisesti tilanne mistä läh-

teä liikkeelle. Improvisaation päällimmäinen tarkoitus ei myöskään ole naurattaa, vaan luoda kohtausta sen esittämishetkellä, joka helposti voi paisua täydelliseksi farsiksi. Improvisaatio on mielestäni yksi vaativimmista ja jännittävimmistä kokemuksista näyttelijäntyössä, mutta samalla parhaimmillaan mehuksinta ja mielenkiintoisinta teatterin tekemistä. Improvisaatiossa näyttelijän tulee luottaa siihen hetkeen ja heittäytyä mukaan kaikkeen mitä vastaan tulee. Tärkeintä mielestäni tämän kaltaisissa harjoitteissa on näyttelijän pelottomuus. Ainahan sitä esityksissä pelkää ettei muista vuorosanoja tai jotenkin muuten mokaakaan pahasti jättäen samalla muut näyttelijät pulaan. Improvisaatiossa tämä ajattelu saa näyttelijän ns. vain *jäätymään*. Mokaamisen pelko on jätettävä kulissemiin, sillä virheitä varmasti tapahtuu joka tapauksessa, mutta mokien kanssa eletään ja niitä käytetään hyödyksi parhaalla mahdollisella tavalla.

Näyttelijäntyö on mielestäni yksi maailman sekopäisimmistä ammateista, sillä se on täysin järjenvastainen ihmisluonteemme kanssa. Ei ketään ole tehty esiintymään, laulamaan, tanssimaan, hölmöilemään ja käyttäytymään kuin pelle tuntemattomien ihmisten edessä. Ihmisen ensimmäinen luontainen reaktio tällaisissa tilanteissa on juosta vastakkaiseen suuntaan. Tämä kuitenkin tekee juurikin näyttelijäntyöstä niin kiinnostavan ja adrenaliinia pursuavan ammatin. Monet näyttelijät sanovat, että ennen esitystä jännitys on hyvä, mutta se ei saa muuttua peloksi. Ohjaaja Laura Jäntti mainitsee haastattelussaan seuraavasti:

Pelko aiheuttaa hirveästi pahaa, varmaan kaiken pahan loppujen lopuksi. Minusta näyttelijöiden suurin ongelma on pelko. Pyrin siihen, että ne vapautuvat pelosta, että ne saavat olla hölmöjä ja huonoja ja munata itsensä. Ne rupeavat tuottamaan kun jotenkin saa riisuttua sen juhlavuuden ja arvokkuuden ja vakavuuden ja "nyt me teemme tärkeää" -asenteen. (Korhonen 1998, 98.)

Mielestäni Laura Jäntin haastattelu oli todella hyvä ja kunnioitan hänen kaltaista asennetta ohjaajan asemassa. Luovuus ja hupsuus aiheuttaa näyttelijöissä rentoutta ja kaikki on silloin mahdollista, sillä teatterissahan on kyse leikistä, olipa kyseessä komedian tai tragedian tekemistä. Komedian tekeminen ei kuitenkaan aina ole naurun asia. Onnistuakseen se vaatii teatteriryhmältä paljon. Näyttelijän tuleen venyä vaikka mihin, vaihtaa ketterästi roolista toiseen, leikitellä kevyesti ilmeillään, eleillään ja rytmillään, pysyä valppaana ja puhua sukkelasti. Kunhan ei vain yritetä markkeerata hauskana olemista. Hauskuus kumpuaa tilannekomiikasta, vastoinkäymisten absurdiudesta, nokkelasta tekstistä, tarkasta ohjuksesta ja ajansäätelystä.

Komediateatterissa sketsihahmo tai koominen tilanne yrittää aina tekemisellään saada aikaan tahattoman naurun katselijoissa. Esiintyjä yrittää saada aikaan reaktion, oivaluksen. Katsojien nauraessa näyttelijä tajuaa, että ilmaukset, teot ja muut merkit ovat osuneet maaliin. Tämä on näyttelijälle parhain palkinto ja varsinkin, jos yleisön tahaton naurua osaa jatkossa säädellä haluamiinsa hetkiin. (Kinnunen 1994, 41.)

Jokainen joka on joskus esiintynyt, varmasti tietää sen hyvänolon tunteen kun saa rai-kuvat aplodit tai kuulijoissaan aikaan hersyvän naurun. Esiintyjälle nauru on palkinto ja aplodien vastaanottaminen enemmänkin vain velvollisuus. Naurunremakka katsomossa saa näyttelijän luottamaan itseensä ja toimintaansa. Mahdolliset pelot katoaa ja silloin lavalla tilanne herää eloon.

Muistakaamme kuitenkin, että katsojissakin on eroja. Ensi-illan esityksessä katsojat nauravat vedet silmissä ja toisessa esityksessä taas ei lainkaan. Katsoja voi myös kieltäytyä nauramasta. Tähän voi olla syynä esimerkiksi uskonto tai muu elämäkatsomus. Katsoja voi joko olla tosikko tai vain todeta ”Mikä tässä on muka hauskaa?”. Jokainenhan meistä tunnistaa edes jossain määrin hyvän huumorin huonosta ja tämän myös tunnistaa itse esiintyjä. Esiintyjä päättelee; jos yleisö nauraa, on silloin hän tai itse kohtaus koominen, nauru siis paljastaa koomisuuden ja kun yleisö ei naura on kyseessä huonoa huumoria. Jokainen komedian tekijä varmasti tunnistaa kyseisen riskin, mutta muistakaamme, että historiassa on paljon humoristisia teoksia joiden ääressä ei lainkaan naurata. (Kinnunen 1994, 25.)

Halusin laittaa vielä tämän kappaleen loppuun seuraavan Aarne Kinnusen lainauksen helpotukseksi kaikille lukijoille jotka ovat joskus yrittäneet olla koomisia, mutta siinä epäonnistuneet.

Kaikissa suorituksissa on hyviä ja huonoja: on huonoja shakinpelaajia ja ampujiakin, jotka osuvat huonosti maaliin. Huonossakin on osaaminen mukana; ellei yhtään osaisi, ei voitaisi puhua shakinpelaajasta tai ampujasta, silloin ei olisi ideaa miten ammutaan tai pelataan shakkia – tai miten tehdään komiikkaa. Huono koomikkokin on koomikko. Koominen on siitä erikoinen arvoasetelma, että sen esittämisessä taito, osaaminen, taju, maku ovat keskeisiä; näitä vaaditaan jokaiselta tekijältä lajista riippumatta. (Kinnunen 1994, 72)

4.3 Objektina ohjaaja

Yhtälaillla kuin näyttelijä yleisölleen on myös ohjaaja objekti ryhmälleen, sekä yleisölle ja medialle esityksensä kautta. Ohjaajalla on suuri vastuu ryhmästään ja sen dynamiikasta kuin myös valmiin lopputuloksen valmistumisesta.

Itse olen ohjannut koulutukseni aikana vain muutamia kertoja. Ensimmäisen oman ohjaukseni tein joulukuussa 2012. Ohjauksieni aikana olen huomannut olevani kova jännittämään. Jännitys ei ole mitään verrattuna näyttelijän jännitykseen, sillä silloin olet ns. roolissa. Tehtävänäsi on tehdä työtä käskettyä ja se joko onnistuu tai ei, ainakin ohjaajan mielestä. Ohjaajana taas olet omana itsenäsi siinä hetkessä, kaikkien niitten ihmisten edessä esittelemässä omaa näkemystäsi tai ideaasi. Kaikki kauhukuvat vilisevät mielessäsi; olenko tarpeeksi uskottava, olenko vain huono, onko ideani huono, ymmärtääkö kukaan, tuleekohan tästä mitään?

Nelivuotisen koulutukseni aikana en mitään muuta pelännytkään yhtä paljon kuin tulevan ohjaukseni tekemistä. Rauhoittelin aina itseäni toistamalla, että minä onnistun tässä, olen hyvä ja hauska ihminen ja kaikki tulevat rakastamaan minua, mutta jännitys ei vain koskaan kadonnut. Pelkäsin jääväni muiden jalkoihin ja tekemään itsestäni vain naurunalaisen. Ja näin ohjaukseni jälkeen mieleeni herää kysymys, että miksi ne kaikki asiat pelottivat minua niin paljon? Onneksi sain kysymykseeni vastauksen kirjasta *Koirien ajama kettu*, jossa haastatellaan eri aikakausiemme ohjaajia ja heidän kokemuksiaan erilaisista prosesseista. Atro Kahiluoto vastaa kysymykseen *Mitä sinä pelkää?* -seuraavasti:

Niin sanottua epäonnistumista, että yleisö ei rakasta minua, etten olekaan lahjakas. Tuo on ehkä se kaikkein perimmäinen pelko, että jokin tuntuisi todistavan, etten olekaan lahjakas. Jos samurain täytyy elää sopusoinnussa sen ajatuksen kanssa että hän kuolee, niin ohjaajan varmaan pitäisi olla sinut epäonnistumisen kanssa. Sitä pitäisi tavoitella. Että näkisi sen kuuluvana ammattiin. Tarkoitin ehkä nimenomaan epäonnistumista muiden silmissä. Kyllä sellaisen epäonnistumisen kestää, että itse tuntee epäonnistuneensa mutta kaikki kauheasti keuhuvat. Ei sitä ole vaikea sietää. Mutta jos itse tuntee jotenkin onnistuneensa, mutta yleinen mielipide tuomitsee, niin se on vaikeaa. Kyllä se hyvin nopeasti alkaa se oma onnistumisen tunne rapista kun ei hyväksyntää tule mistään. (Korhonen 1998, 121–122.)

Eli kaikki pelkoni ja epävarmuuteni liittyvät haluun onnistua, olla hyvä siinä mitä haluaa tulevaisuudessa tehdä. Niin kuin kaikissa muissakin elämän vaativissa tilanteissa uskon että kaikilla ihmisillä on tarve tulla hyväksytyksi. Mielestäni kuitenkin ihmisten pitä-

si tarttua jännittäviin tilanteisiin haasteena ja todistaa itselleen, että kyllä minä uskallan tehdä näin ja tällaisen ratkaisun, ajattelipa muut mitä vain.

Löysin ohjauksen aikaisen työpäiväkirjan, jossa juurikin puhun ensimmäisen kolmen viikon jännitysrupeamasta seuraavasti:

Kolme ensimmäistä harjoitusviikkoa en osannut mitään muuta kuin vain jännittää. Tärisein, hikoilin ja aina kun pääsin kotiin oli aivan puhki. Inhosin hiljaisia hetkiä ja en mielestäni antanut ryhmälleni hirveästi aikaa hiljentyä ja sisäistää juuri sano-
maani ohjetta. Yritin kannatella tilannetta aivan liikaa. Ihan kuin olisin ollut kolme viikkoa kestäväillä sokkotreffeillä. Vasta kaiken sen jännittämisen jälkeen tajusin, että ryhmäni ihmiset ovat aikuisia, taitavia yksilöitä ja minun ei tarvitse olla se joka yrittää toimia heitä yhdistävänä liimana, se tapahtuu ennemmin tai myöhemmin aivan itsestään. Tämän tajuaminen ja oman itsensä esitleminen juuri sellaisena kuin on rentoutti minua hyvin paljon. Minun ei tarvinnut kannatella sosiaalista keskustelua harjoitusten ulkopuolella ja todellisuudessa ryhmäni ei edes tarvinnut pitää minusta. Yhtäkkiä vain unohdin mitä muut ihmiset minusta ajattelevat ja voisin sanoa, että sillä hetkellä vapauduin. Aloin nauttimaan ohjaamisesta ja pitämään ryhmästäni aivan eri tavalla. (Koivisto 2012.)

Ryhmää ohjatessa pitäisi kokonaan päästää irti kysymyksistä; tajuaako kukaan ja mitä tästä tulee. Jos koko ajan pelkää projektin epäonnistumista, ei sitä silloin kannata tehdä ollenkaan, sillä on aina ihmisiä jotka eivät ole asioista kanssasi samaa mieltä. Hienointa mielestäni kuitenkin on - ei vain hieno ja valmis lopputulos - vaan, että ihmiset ovat löytäneet tai saaneet irti prosessin aikana itsestään jotain uutta. Ja eiköhän juuri tämän jonkin ”uuden” löytäminen olekin yksi ohjaajan tärkeimmistä tehtävistä.

Epäonnistuminen on osa elämää ja niin kuin näyttelijäntyössä, miksei ohjaajakin saisi olla hölmö ja tietämätön. Rehellinen ohjaaja antaa itsestään paljon; jos ei itse häpeile ja peittele tunteuksiaan, niin harvoin silloin näyttelijätäkään. Antaa vain oman persoonan tulla esille juuri niin kömpelönä, hupsuna ja tietämättömänä kuin mahdollista, silloin muurimme kaatuvat ja kaikki saavat käyttäytyä kuin lapset. Ohjaajan tulisi uskaltaa sanoa: tämän verran osaan tällä hetkellä ja tässä seison, eikä siinä pitäisi olla mitään pelottavaa. (Korhonen 1998, 50).

4.4 Objektina opettaja

Joensuun yliopisto on koonnut Savonlinnan opettajankoulutuslaitoksen oppilaiden kesken koosteen opettajien huumorinkäytöstä vuonna 1998–2000. Pirjo Nuutinen ja Erkki Savolainen ovat muokanneet teoksesta verkkojulkaisun. Julkaisun mukaan huumori on eräs tärkeimmistä välineistä, jolla opettaja voi korjata tai täydentää opettamaansa asi-

aa. Huumorinkäytöllä voidaan esimerkiksi virkistää opetustilannetta ja herättää kiinnostusta opetusta kohtaan. Huumori tekee oppimisesta nautittavampaa ja helpottaa vaikeiden asioiden oppimista sekä vaikuttaa lapsen tunteiden kehitykseen positiivisesti. (Stebbins 1982, 85; Järvelän ym. 2004, 17 mukaan.)

Julkaisussa sanotaan, että vapaasti nauraminen esimerkiksi luokkatilanteissa voi estää asenteita kovenemasta ja vähentää niin opettajan kuin oppilaankin stressiä. Kun oppilailla on lupa nauraa vapaasti niin heidän ei tarvitse aiheuttaa häiriötä tai pelleillä. Tällöin myös ilmapiiri kevenee, jolloin opettaja ja oppilas ovat ns. samaa joukkuetta, eivätkä pelaa ”opettaja vastaan oppilas” -peliä. (Walter 1990, 2; Järvelän ym. 2004 18 mukaan.) Julkaisussa lainataan myös kirjailija Peter Woodsia ja hänen tutkimustaan koulu yhteisöstä. Woodsin mukaan oppilaat arvostavat opettajaa, joka pystyy vitsailemaan ja nauramaan heidän kanssaan. Tällöin tilanteessa ikään kuin ylitetään instituution rajat tai kohotaan sen yläpuolelle ja tullaan niin kutsutusti humaanimmiksi. (Woods 1979, 103–104; Järvelän ym. 2004 18 mukaan.)

Huumori ei kuitenkaan tule jokaiselle opettajalle luonnostaan ja huumorin menestyksellinen viljeleminen vaatii tarkkaa henkilöhavaintoa ja hienotunteisuutta. Huumori ei ole yksioikoinen työväline sillä se vaatii käyttäjältään herkkää silmää ja tilanteiden havaitsemista. Verkkojulkaisussa käytetään esimerkkinä teologi Martti Henrik Haavion kirjoitusta jossa hän mainitsee, että huumori kytkeytyy usein opettajan persoonallisuuteen. Joidenkin opettajien persoona on luonnostaan humoristisempi ja huumori on elämäntarkastuksellinen asia, jota opettajan tulisi osata käyttää myös niin, että hän osaisi laskea leikkiä itsestään ja antaa oppilaidenkin nauraa opettajalla. (Haavio 1954, 110; Järvelä ym. 2004, 19 mukaan.) Tällöin tulee jälleen ilmi ylhäinen ja alhainen nauru, jolloin opettajan asema hetkeksi alenee ja mitätöi opettajan odotetun ja kapea-alaisen käytöksen.

Harva opettaja onkaan humoristi syntyessään ja toisaalta huumoria luokassa on kuitenkin pidetty vaikeana apuvälineenä. Tutkimukset ovat osoittaneet opettajien käyttävän huumoria opetuksessaan verrattain vähän. Joensuun yliopiston verkkojulkaisu kertoo tutkimustuloksista seuraavasti:

Jo Haavio (1954, 112) piti aikoinaan opettajien huumorinkäyttöä riittämättömänä. Mowrer & D'zanko (1990, 301–302) ovat vertailleet tutkimuksessaan opettajien käskevää ja huumoripitoista puhetapaa. Tutkimuksessa vain 14,3 % voitiin kirjata huumoripitoiseksi ja 85,7 % puolestaan oppilaita johtamaan pyrkiväksi kielenkäytöksi. Fern (1991) onkin arvostellut koululaitosta paikkana, jossa lasta ei

kannusteta huumorin käyttöön ja siihen kuuluvien taitojen kehittämiseen, vaikka juuri koulussa aikuisten ja lasten vuorovaikutus antaisi siihen hyvät mahdollisuudet. (Järvelä ym. 2004, 17).

Huumorinkäyttö luokka- tai ryhmätilanteissa voi olla haitallista sen mukaan, millaisissa olosuhteissa, ympäristöissä, mistä aiheista ja missä yhteydessä sitä käytetään. Kuitenkin tutkimukset siitä, miksi opettajat käyttävät huumoria opetuksessaan viittaavat täysin positiivisiin vaikutuksiin. Vaikka tutkimustulokset ovatkin empiirisesti ristiriitaisia, ei mielestäni huumoria saisi opetuksesta myöskään unohtaa, sillä humoristinen asenne ja ilmapiiri on kuitenkin aina saavutettavissa. Se ei ole ominaisuus, joka ihmisellä joko on tai ei. Humoristisen suhtautumisen elämään ja opetukseen voi opetella, ja sitä voi tietoisesti kehittää arkielämän tilanteissakin. (Järvelä ym. 2004, 19.)

5 Huumori ja nauru teatteri-ilmaisun ohjaajan työvälineenä

5.1 Huumorinkäyttö teatteri-ilmaisun ohjaajan asemassa

Kuten aikaisemmassa kappaleessanikin mainitsin, nauramiseen liittyy tietynlainen arvoasetelma ja naurulla on aina oma objektinsa. Tämä arvoasetelma voidaan mielestäni nähdä lapsen ja aikuisen, näyttelijän ja ohjaajan sekä oppilaan ja opettajan välisessä suhteessa. Ylempiarvoisella, kuten opettajalla tai ohjaajalla on suuri valta käyttää huumoria ja naurua joko oikein tai väärin. Teatterissa ylevästä huumorista on kummunnut monet klassikkokomediat. Hyvänä esimerkkinä voimme pitää Commedia dell'arte, jossa komedia kumpuaa alhaalta ylöspäin eikä täten pidä pilkkanaan alempiarvoisia. Shakespearen näytelmissä taas usein ylhäisempi nauraa alamaisilleen ja kun johtaja pudotetaan korkeuksistaan tuottaa tämä hupia katsojissaan, sillä johtaja on nyt inhimillinen. Erasmus nauraa taas kirjassaan kaikille, olivat he hupsuja tai ei, riippumatta siitä onko he oppineita vai oppimattomia. Hänen mielestään kaikki ihmiset ovat samaa luokkakuntaa ja ihminen voikin jossain määrin valita, ollako hupsu vai ei. (Erasmus 2010, 23.)

Erasmuksen kanssa olen samoilla linjoilla ja myös sen kaltaista ajatusmallia haluaisin viljellä omassa ammatissanikin. Syy minkä takia käyn läpi nämä asiat ja varmasti vielä toistankin itseäni on se, että ihmisen tulee ymmärtää, varsinkin jos on edes pienessä johtavassa asemassa, yhteisön yhteiset pelisäännöt, mistä voi vitsailla ja mistä taas ei. Ohjaajuudessa huumorilla ja naurulla on hyvin paljon positiivisia vaikutuksia esimerkiksi

oppimiseen, kun taas ohjaajan huono tilannetaju ja huumorin väärinkäyttö esimerkiksi ryhmän kontrolloimistarkoituksessa saa aikaan kireää tunnelmaa ja ryhmäläisten sulkeutumisen. Ryhmäläistensä ivaaminen ja virheiden esille tuominen on yleensä ohjaajan oma tarve hallinnoida tilannetta. Leea Klemola kertoo haastattelussa hyvästä näyttelijä-ohjaaja suhteesta seuraavasti:

Mitä vähemmän rakenne on autoritäärinen, sen parempi. Työ on minun mielestäni mahdotonta, jos ohjaaja ei ole tietoinen siitä kuinka suuri valta sillä on jo asemansa puolesta. Minä olen kokenut epäoikeudenmukaisena tilanteen, jossa minua katsotaan, mutta minä en voi katsoa takaisin. (Korhonen 1998, 131.)

Jos ohjaaja on autoritatiivinen tai sen tyyppinen henkilö joka sanelee tai jolle näyttelijä on vain väline hänen jutussaan, niin se suttaantuu se tilanne. Minusta pitäisi saada mahdollisimman pitkään olla semmoisessa tilassa, että vaan luotettaisiin, ettei tarvitsisi tulostaa sillä harjoittelulla mitään. Että saisi rauhassa olla huono, että se harjoittelu olisi olemassa itseä varten ja tavallaan epävarmassa tilassa. (Korhonen 1998, 131.)

Vaikka huumorilla on hyvät ja huonot puolensa tilanteessa kuin tilanteessa on mielestäni ohjaajan aina muistettava, että asiantuntijuus ja hauskuus eivät sulje toisiaan pois. Oma ammattitaitosi ei koskaan katoa, esitipä asiat kuinka hauskasti tahansa. Tärkeintä mielestäni on ryhmän kanssa luoda yhteiset pelisäännöt ja huoleton ilmapiiri jossa jokainen viihtyy. Jokaiselle ryhmäläiselle pitää luoda omaa tilaa ja aikaa kehittyä omassa tahdissaan. Mitään sen kummempaa esittämisen tai koomikon taitoja ei ohjaajalta vaadita, vaan edellytetään, että hän on myötätuntoinen ja inhimillinen niin kuin kaikki muutkin.

Olen ollut tekemisissä monien erilaisten ohjaajien kanssa ja jokainen on jättänyt minuun omanlaisensa jäljen, miten ohjata ja miten taas ei. Kun 10 -vuotiaana aloitin teateriharrastuksen ohjaajanani toimi Ulla Nevanlinna. Hänellä oli aivan ihana oma tyylinsä ohjata. Hän oli omalla tavallaan hieman hupsu ja höperö, joka toi ryhmätilanteeseen aina omanlaista rentoutta ja sallimisen tunnetta. Häntä vastaan ei ikinä halunnut nousta, sillä hän oli aina siellä ryhmäänsä varten kannustamassa ja auttamassa meitä. Hänen ohjaustyyliään ihailen paljon ja toivon joskus saavuttavani samanlaisen mielihyvän oman ammattini kanssa. Jos taas menemme toiseen ääripäähän, niin voimme puhua Lahden kansanopiston ohjaajastani Jouni Leikkosesta. Hän taas piti oman kunnioitettavan etäisyyden ryhmäänsä. Hänen metodinsa oli hyvin selkeitä ja opetuksessa siirryttiin asteittain eteenpäin. Joskus jopa saatoin pitää häntä ns. jumalallisessa asemassa, sillä hän sai näyttelijöistään irti juuri sen mitä hän halusi; olemalla arvokas, etäinen johtaja joka osasi olla tarpeeksi jämäkkä kuin mukavakin.

Tahtoisin omassa ammatissa juurikin löytää heidän kaltaisensa otteen työn tekoon. Mielestäni hyvä teatteri-ilmaisun ohjaaja on tarpeeksi hupaisa eli toisin sanoen tuo omaa persoonallisuuttaan esille, pystyy olemaan hölmö ja välillä sanomaan että ei tiedä, mutta taas asettaa selkeät rajat mikä on ryhmän kannalta hyvä ja mikä taas ei.

Teatteri-ilmaisun ohjaajan ammatissa en vain puolusta huumorinkäyttöä vaan sen tuomaa vapautta. Huumori kumpuaa ohjaajana meistä itsestämme ja voimme valita käyttämmekö sitä vai ei, mutta voin vannoa, että rehellisellä, humoristisella ja inhimillisellä ohjauksella tuotetaan hyvä ilmapiiri niin kuin hyvä lopputuloskin. Tietysti aina ryhmästä riippuen ohjaajan tulee valita, minkälaisia vapauksia ryhmälle sallitaan. Esimerkiksi kouluikäisille ryhmille myös rajat on asetettava, jotta vältetään loukkaavalta huumorilta ja näin tiettyjen yksilöiden syrjäytymiseltä.

5.2 Huumori teatteri-ilmaisun ohjaajan viestinnässä

Teatterissa humoristisuus ja asioiden esittäminen hausalla tavalla on mielestäni paljon sallittavampaa kuin esimerkiksi koululuokissa. Teatteri on usein vapaaehtoista harrastetoimintaa jonne on mukava tulla, kun taas koulu on päinvastaista; jokaisen rutiininomainen velvoite.

Verkkojulkaisussa käytiin läpi useampia tilanteita jossa opettajat olivat käyttäneet huumoria eri tavalla opetuksessaan. Keinot toivat hyvinkin paljon mieleeni teatteri-ilmaisun ohjaajan ammatin ja yhteistoiminnallisen oppimisen metodit. Humoristisena havaitsemisena oltiin mm. käytetty roolileikkejä, imitointeja ja performansseja. Opettajat olivat muun muassa esitelleet kitkan vaikutuksia liukastelemalla lattialla tai heitelleet oppilaita lumipalloilla, jotta aineen olomuodot tulisivat tutuiksi. Hauskat muistisäännöt, opetusvälineiden nimeäminen ja myös omalla kustannuksellaan pilaileminen oli todettu hyväksi keinoksi torjua lasten ja nuorten pilkkaa opettajiansa kohtaan. Laskemalla leikkiä omasta pituudestaan tai vaikka painostaan, naurattaa oppilaita ja pilkan kohteeksi joutuminen pienenee. Myös humoristiset yritykset ja niissä epäonnistumiset olivat keventäneet tunnelmaa, mutta myös saattoivat hämmentää luokkatilannetta. Esimerkiksi tunnin aloittaminen aina vitsillä oli saattanut aluksi hämmentää oppilaita, mutta myöhemmin opiskelijat olivat tottuneet kyseiseen käytäntöön ja näin metodi oli keventänyt opiskelija- opettajavälistä suhdetta. (Järvelä ym. 2004, 39–42.)

Kaikki nämä kokeilut ja tutkimustulokset ovat mielestäni hyvä esimerkki omalle ammatilleni. Sillä meillä on keinot ja apuvälineet juurikin käsitellä asioita leikin ja teatterin keinoin. Ryhmän ohjaaminen alkaakin usein leikillisillä harjoitteilla, jossa helpotetaan ihmisiä rentoutumaan ja heittäytymään. Teatterin opettaminen ei mielestäni onnistu kirjoja lukemalla ja esseitä kirjoittamalla vaan leikin tuomalla lapsellisuuudella ja käytännön harjoitteilla. Ryhmän ohjaaja ei voi pakottamalla ja käskyillä saada ryhmäläisistään mitään irti, vaan kaikki lähtee itsestä. Kuinka ohjaaja itse uskaltaa heittäytyä tilanteisiin, kuinka hölmö, inhimillinen tai avoin hän itse uskaltaa olla. Olemme ryhmämme ohjaajia ja meillä on vastuu ryhmämme toiminnasta ja sen dynamiikasta. Meidän tarkoituksemme on opastaa ryhmäämme tarvitsemaansa suuntaan mahdollisimman miellyttävin ja hauskein keinoin, unohtamatta itseämme ja rooliamme ryhmässä. Olemme ehkä vastuussa ryhmästämmme, mutta myös itsestämme, sillä sen tilanteen ja ryhmän ilmapiiri on hyvinkin paljon lähtöisin ohjaajasta ja hänen omasta asenteestaan. Jos itse olet humoristinen ja salliva ohjaustilanteessa, on myös todennäköisempää, että ryhmäsi ottaa saman asenteen myös omaan työskentelyynsä. Ja koska ei voi olettaa, että ohjaajalla olisi aina hyvä päivä – se olisi jo outoa – niin ryhmä varmasti ymmärtää tilanteen jos asiasta on vain rehellinen. Ja miksi tehdä asioista vaikeampia kuin ne oikeasti ovat, sillä teatteri on leikkiä ja komiikkaa pystyy näkemään siellä missä ikinä haluaakaan.

Tahtoisin löytää enemmän positiivisia tutkimustuloksia ja kokemuksia huumorin hyödyistä koululuokissa, sillä hyvää työnsarkaa ammatilleni löytyy juurikin opettajista ja johtavissa asemissa vaikuttavista henkilöistä. Itse en koskaan ole viihtynyt koulussa pulpetin takana kirjoja lueskellen ja uskon etten ole ainoa. Ammatillamme on mahdollisuus vaikuttaa opetusmetodeihin tehden niistä kiinnostavampia ja käytännönläheisimpiä, sekä auttaa opettajia tekemään opetuksesta mielenkiintoista ja hauskaa puuhaa. Jokainen haluaa löytää oman keinonsa olla yleisön edessä ja opettaa. Me voimme mielestäni auttaa näitä henkilöitä teatterin keinoin löytämään oman tyylinsä, käyttäen apuna teatteria ja komiikan eri keinoja.

6 Lopuksi

Meistä ei ehkä tule opettajia tai koomikoita, mutta se miksi tämän opinnäytetyön halusin tehdä, oli se että meillä on mahdollisuus omassa ammatissamme vaikuttaa yhteisöissä positiivisella ja humoristisella tavalla. Meillä on keinoja auttaa opettajia tekemään opetuksesta mielenkiintoisempaa, parantaa työyhteisön ilmapiiriä sekä auttaa

ihmisiä jotka kärsivät erilaisista esiintymisjännityksistä vapautumaan ja olemaan omia koomisia itsejään.

Huomaisin tätä työtä tehdessäni etten puhunut vain naurusta ja huumorista, vaan tietynlaisista yhteiskuntamme tuomista suorituspaineista ja jännityksistä, joissa mielestäni naurulla ja huumorilla on oma paikkansa auttaen meitä pääsemään eroon peloistamme. Teatterin ja draaman keinoin toimimalla ja hankkimamme ammattitaidon avulla meillä on mielestäni hyvät mahdollisuudet olla aallonharjalla auttaen ihmisiä vapautumaan ja tulemaan sinuiksi epäonnistumisien kanssa. Ainut mitä se minulta itseltäni vaatisi, on se että minun pitäisi olla se joka ei häpeä. Jos minua ei hävetä käyttää itseään esimerkkinä paljastaen omat heikkouteni, ehkä silloin saan muut tekemään samoin.

Haluan ammatissani tulla nähdyksi juuri sellaisena kuin olen. Haluan, että voin näyttää ryhmälleni itseni huonotuulisena, epäröivänä, jännittyneenä ilman että minut luokitellaan kykenemättömäksi ja huonoksi ohjaajaksi. Sillä mielestäni herkullisimmat tilanteet syntyvät juuri silloin kun asioita tehdään mahdollisimman huonosti. Silloin otetaan pohja pois siltä mitä ollaan edes tekemässä ja suunta ei voi olla kuin ylöspäin. Ehkä juurikin huonommuutensa näyttämällä tarkoitan humoristista ohjaamista. Huumori on rehellisyyttä itselleen ja muille.

Lopetan työni ohjaaja-näyttelijä Leea Klemolan vuonna 1996 kirjoittamaan maailman teatteripäivän julistukseen, sillä rehellisesti en olisi itse sitä voinut paremmin sanoa.

Ainut syy minun koskaan mennä vapaaehtoisesti teatteriin on toive siitä, että tapahtuisi jotain totta, että joku lakkaisi hetkeksi näyttelemästä. Että hetken voisin kokea sen, että joku uskaltaa paljastaa minulle, mitä hän oikeasti pelkää, toivoo tai ajattelee, että joku rohkenee ottaa sen riskin, että häntä pidetään mitättömänä, estyneenä, pinnallisena, rumana, tyhmänä, hoitoon ohjattavana, iljettävänä tai sääliittäväenä. Että joku uskaltaisi paljastaa itsensä sillä uhalla, ettei hänestä sen jälkeen enää pidetä. Tällainen teko tai hetki herättää minussa aina ihailua. Jotenkin minä itsekin häpeän sen jälkeen itseäni vähemmän.

Luultavasti teen teatteria, koska toivon, että joku hyväksyisi minut sellaisena kuin olen. Toivon, että joku tunnistaisi minut ja minä lakkaisin tuntemasta itseni kummalliseksi ja jotenkin ulkopuoliseksi. Minä näen, että teatteri antaa minulle mahdollisuuden kohtaamiseen. Kohtaaminen on minun toiveeni. Suurin pelkoni on ottaa askel kohti toista ihmistä ja jäädä ilman vastakaikua. Mutta kohti meneminen on ainut mahdollisuus päästä yksinäisyydestä. Niin minun kuin kaikkien muidenkin ruumiit muistavat vastakaiutta jääneet kurotukset kohti toista ihmistä. Se ei ehdi sattua, se vain hävettää. Hävettää olla niin riippuvainen muista ihmisistä. Siitä huolimatta minä kannatan riippuvaisena pysymistä, sillä toinen vaihtoehto on jäädä yksin. (Korhonen 1998, 144–145.)

Lähteet

Bergson, H. 1994. Nauru, Tutkimus komiikan merkityksestä, Helsinki: Lokikirjat

Erasmus, R. 2010. käänt. Kauko Kare. Tyhmyyden ylistys. Karisto 2010

Freud, S. 1983. Vitsi ja sen yhteys piilotajuntaan. Helsinki: Love-kirjat

Heikkinen, K. 2000. Nauru on sosiaalista liimaa. Tiede-lehti 7/2000.
Sanoma Magazines Finland.
http://www.tiede.fi/artikkeli/180/nauru_on_sosiaalista_liimaa
(Luettu 7.10.2012)

Huttunen, M. 2011. Sosiaalisten tilanteiden pelko.
Duodemic Terveyskirjasto. Kustannus Oy Duodemic.
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00492
(Luettu 29.1.2013)

Järvelä, Keinänen, Nuutinen & Savolainen 2004. Huumori opettajan työvälineenä.
<http://sokl.uef.fi/verkojulkaisut/opehuumori/sisallys.htm>
(Luettu 19.12.2012)

Karvinen, V. Nicehouse Oy 2012, Nauru on sisäistä hölkkää.
<http://www.nicehouse.fi/omahuone/elamanvalo/nauru.htm>.
(Luettu 10.11.2012)

Kinnunen, A. 1994. Huumorin ja koomisen keskeneräinen kysymys, Juva: WSOY

Toim. Korhonen, K. 1998. Koirien ajama kettu, ohjaajan haastattelukirja,
Teatterikorkeakoulun ja Liken julkaisusarja, Juva: WSOY

Morris, D. 1977. Eleet kertovat, ilmeet puhuvat. Helsinki : Otava

Suomisanakirja 2013. Koominen. <http://suomisanakirja.fi/koominen>
(Luettu 14.9.2012)

Vartiovaara, I, 2006. Nauramisen mahtavat muskelit.
Duodemic Terveyskirjasto. Kustannus Oy Duodemic.
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=onn00019&p_teos=onn&p_selaus=
(Luettu 10.10.2012)

